

Trygve Karisbru begynte å føle seg gammel. Alle de fire barna var flyttet, snart ville søsteren Selma gifte seg, og Trygve ville sitte alene igjen på småbruket. Da en gammel venn fra Sverige skrev og nevnte Asta Thorsenius, en kvinne Trygve hadde kjent i sin ungdom, begynte tanken å modnes i ham. Kanskje var han slett ikke for gammel til å finne en ny kvinne å dele livet med. I hvert fall akter han ikke å gi opp uten å ha forsøkt.

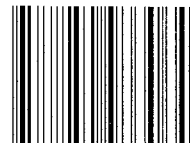

Willy Ustads serie har blitt en stor bok-suksess.

De første bøkene er allerede trykt i nye opplag, og da bok 10 utkom var det totale opplaget nåmet opp i 706.500 bøker!

Nå foreligger alle bøkene både som pocketbøker og i innbundet utgave.

BLADKOMPANIET A.S
FIRE SØSKEN
ISBN 82-509-3306-0

9 788250 933064

FIRE SØSKEN 16

VEIVALG

Willy Ustad

KR 47,-

112219

øke handelen med Tyskland for å skaffe seg varer, f.eks. kull til fyring. Til sist sto Tyskland for 90% av Sveriges utenrikshandel.

Spesialkulelager fra Svenska Kullager-Fabriken SKF var et annet produkt de krigførende måtte ha. For tyskerne var de umulige å skaffe annetsteds fra.

SKF omgikk begrensningene i handelsavtalene ved å smugle laster med kulelager via fiskebåter ut til ventende tyske skip. Mesteparten av Tysklands egen kulelagerproduksjon ble skjøttet av VKF i Schweinfurt – et datterselskap av SKF.

I 1943, da krigslykken hadde snudd, måtte Sverige love de allierte å redusere eksporten av kulelager til Tyskland. I stedet eksporterte de selve produksjonsutstyret. En svensk utredning etter krigen viser at det svenske Utenriksdepartementet lurte de allierte ved å kalle kulelagermaskiner for noe annet. Dermed kunne de avtalte kvotene overskrides grundig.

Sverige og jødene

Historiebøkene gir Sverige laurbær som «den trygge havn» for verdens forfulgte. I virkeligheten ble grensene stengt for jødene da forfølgelsen etter Hitlers maktovertagelse i Tyskland begynte.

I Riksdagen, 1936: «Det må i tide understrekes det absolutt nødvendige i å forebygge innvandring hit av befolkningselementer som i flere viktige henseende ville framkalle ondartede komplikasjoner».

I Uppsala og Lund vedtok store studentmøter, 17. februar og 6. mars 1939, sterke resolusjoner mot jødisk innvandring.

Pressen skrev om farene ved jødisk innvandring, offi-

serskorpset og adelen var tyskvennlig og blant akademikerne fantes en uttalt antisemitisme.

Faktisk var det Sverige og Sveits som anmodet Tyskland om å la «andre tyske borgere enn rene tyskere» få et annet slags pass, så man kunne stanse dem ved grensen. På grunn av frykten for illegal innvandring ville man ikke engang la tyske jøder reise gjennom landene.

Tyskerne fulgte oppfordringen ved å stemple en stor, rød «J» på første side i passene til jøder. I etterkrigstiden ble denne «J» et symbol på den tyske nazismens redsler, men kravet kom altså fra Sverige og Sveits.

I ettertid sier man at «ingen i Sverige kunne vite utstrekningen av det som skjedde i Tyskland».

Dette er ikke riktig. Gerhardt Segers bok «Konsentrasjonslägret» (Oranienburg) ble trykt første gang i Sverige i 1934 og solgte ca. 70 000 eksemplarer, – et fantastisk opplag. Avisene hadde skrevet om jødeforfølgelsene siden 1933.

Under krigen, i 1942, skjedde noe merkelig. Tyskeren, ingeniør Kurt Gerstein, offiser i SS, leverte den svenske diplomaten Göran von Otter et omfattende og dokumentert materiale om dødsleirene. Gerstein hadde meldt seg til SS' «Sanitätsabteilung» nettopp for å skaffe disse bevisene!

Svenske myndigheter nektet von Otter å sette opp en skriftlig rapport. Materialet ble aldri brukt. Det var viktigere å ikke vekke tyskernes vrede.

Etter skiftet i krigslykken i overgangen 1942-1943, ble politikken endret. Det var i de siste krigsårene at svenskene gjorde sin store humanitære innsats.

Raoul Wallenberg arbeidet på eget initiativ og uten særlig stor billigelse fra Utenriksdepartementet. Det kostet ham livet, trolig i et russisk fengsel.

Nesten alle danske jøder lyktes ta seg til Sverige, med hjelp både fra motstandsbevegelse og dansk politi, alt i alt ca. 7 000. Noe over 700 norske jøder kom seg over grensen sent i 1943 og tidlig i 1944, men det norske politiet hjalp tyskerne med å arrestere jøder og over 800 ble sendt i konsentrasjonsleir. Bare 25 kom tilbake derfra.

Mot slutten av krigen lyktes svenske Røde Kors å sende de berømte hvite bussene inn i Tyskland for å redde mennesker ut av konsentrasjonsleirene. Fra 9. mars 1945 og til krigens slutt reddet de 20 937 fanger ut av leirene.

Når svenskene først hadde snudd, snudde de grundig. Men de snudde ikke før det var helt, *helt* trygt.

Wallenberg-brødrene og krigen

I et TV-intervju sier Marcus Wallenberg til Lennart Hyland: «Jag har inte tjänat en enda krona på andra världskriget» - og så ler han.

Brødrene Marcus og Jacob Wallenberg var under hele krigen forhandlere for regjeringen Hansson. Samtidig drev de en rekke forretningsforetagender med Tyskland. Wallenbergenes spesialitet var kamuflasje av tyske bedrifter i land som normalt ville ha konfiskert dem. På papiret ble slike bedrifter kjøpt av Wallenbergene.

Etter krigen ble det satt opp rapporter som avslørte en del av virksomheten, og av Wallenbergenes to ansikter. Sitat fra Bosch-rapporten;

«Det ene ansiktet var det som ble vist fram for de store innenfor finansverdenen og næringslivet og til og med for de alliertes regjeringer. Det andre er usympatisk for alle andre enn Tyskland og dets venner».

I et strengt hemmelig telegram til Washington framgår at Marcus Wallenberg har bekjent Wallenbergenes bank

– Enskilda Bankens – aktive engasjement i avhendelse av stjålne verdipapirer fra okkuperte territorier.

Wallenbergenes kamuflasje-operasjoner for tysk industri dreide seg om Bosch, IG Farben og SKF, men også en rekke mindre tiltak. Etter at Norsk Hydros anlegg var bombet, lånte Enskilda Banken straks ut penger så aluminiumsproduksjonen for Luftwaffe kunne komme i gang igjen.

(Wallenbergenes virksomhet under krigen er grundig dokumentert av forskerne Gerard Aalders og Cees Wiebes i boken «Krigsprofitørene», Cesam Media, Oslo 1989.)

Krigsmakt og kommunister

I begynnelsen av krigen hadde ikke Sverige kunnet forsvare seg effektivt mot et tysk angrep. Svenskene gjennomførte en hektisk opprustning og reorganisering, og gamle svenske militære mener beredskapen var meget god allerede tidlig i 1942.

Sverige hadde 270 000 soldater under våpen i 1940 og «bare» 235 000 i 1942, men utstyr, artilleri og opplæring var langt, langt bedre i 1942.

De medgir også at den militære ledelsen var temmelig tyskvennlig – i de første krigsårene overhørte min kilde samtaler mellom høyere offiserer som drømte om å «ta» arvefienden Sovjet sammen med tyskerne.

Mot en slik bakgrunn er det lettere å forstå at kommunistene i Sverige ble nidkjært overvåket. Min kilde anslår den svenske militære sikkerhetstjenestens arkiv over svenske kommunister til å inneholde over 40 000 navn på denne tiden.

Antallet vernepliktige, registrerte kommunister var

rundt 3 500 i 1942, vernepliktige nazister settes til 341 – nøyaktig.

Disse registreringene ble gjort etter ordre fra kongen, som hadde en utrolig stor skrekk for kommunister og gjorde gjentatte framstøt for å få kommunistpartiet forbudt i Sverige.

10. februar 1940 ble det gjennomført en landsomfattende razzia hos kjente svenske kommunister. Razziaen var i strid med svensk lov. Ingenting graverende ble funnet.

Den svenske opinionen later til å ha godtatt det hele. 3. mars ble den kommunistiske avisen «Nordskensflamman» sprengt i luften. Fem mennesker ble drept.

Morderne var militære offiserer og én høyere politimann. En av offiserene var en høyere sikkerhetsoffiser, politimannen var landsfiskal i Luleå. De mente å ha utført en patriotisk handling.

Siden man ikke våget å ha kommunistene i den vanlige hæren, opprettet de militære egne «arbeidskompanier» for dem. Disse leirene var av varierende hardhetsgrad, noen av dem beskrives som tvangsarbeidsleire. Særlig leiren på Storlien og losjementsfartøyet «Bercut» var kjent som harde. Det var svenske, vernepliktige kommunisters skjebne i «beredskapstiden».

Pressens makt blir til pressens avmakt

Som nevnt trådte en rekke hemmelige beredskapslover i kraft ved krigsutbruddet. Andre fulgte etter hvert som samlingsregjeringen så seg tjent med dem.

– Et statlig organ utpekte 2 100 lokale «distriktsombud» som skulle rapportere om stemningen i folket.

– Det ble innført forhåndssensur av alle filmer.

– Det ble innført sensur av bøker, revy og teater.

– Regjeringen vedtok at den hadde rett til å beslaglegge aviser og tidsskrifter med «upassende» innhold.

– Regjeringen vedtok at den kunne belegge aviser og tidsskrifter med transportforbud, dvs at de ikke kunne spres med offentlige kommunikasjonsmidler, f.eks. tog.

De siste to bestemmelsene har en forhistorie. I 1939 ble 19 tidsskrifter tiltalt etter en «bakkvaskelsesparagraf» fra 1812, som sa at «omtale av fremmed makt kunne lede til tiltale, dersom misforståelse kunne oppstå».

Paragrafen ble misbrukt – klart nok. 16 av tiltalene førte til straff, men både sakene og de utsagnene som lå til grunn for dem vakt så stor oppmerksomhet at virkningen ble motsatt av det regjeringen ønsket. Dermed vedtok regjeringen beslagnsretten.

Nå var det slik at trykkefriheten i Sverige også er beskyttet ved en såkalt *spredningsrett*, men det sto ingenting om transportmulighetene. Regjeringen vedtok seg derfor retten til å belegge aviser med *transportforbud*. Dermed kunne man hindre spredning uten å ty til åpenlys forhåndssensur.

Nå ble en reell lov om forhåndssensur også endelig vedtatt i 1941, og sensurorganet SIS – Statens Informations Styrelse – ble født.

Utad fylte det rollen navnet tilsa – det spredte ministrenes taler i store opplag, bedrev propaganda ved flygeblad og brosjyrer etc.

Fra dette organet ble det foreslått forbud mot import av trykt materiale fra utlandet!

De fleste avisene bøyde seg for sensuren, som tok form av en slags selvsensur etter direktiv fra en egen Pressenemnd.

Noen bøyde seg ikke, som «Göteborgs Handels och Sjöfartstidende» under redaktør Torgny Segerstedt, Johannes Wickman som var utenrikskommentator i «Dagens Nyhe-